

NAGYAPÁM ARANYSZÍVE

Egyszer régen bükknagyapám, aki már háromszor is volt műtve, de egyszer sem vétették el, szóval műhiba nélkül zajlott minden operációja a Ravaszdi Tekercs utcai általános kórodában, kölcsönkérte Albrecht főherceg messzelátóját. Nem volt nagy ügy, hiszen egy főhercegnek rengeteg messzelátója lehet, futja rá a családi örökségből, a császári kegyből, járókeretből, a csatamezőn szerzett diadalokból vagy a nyertes bikaviadatok után a legcsinosabb spanyol donnák is a főhercegnek ajándékozták a Habsburg-rokonság (vesd össze V. Károllyal, akinek birodalmában sohasem nyugszik...) révén a Bourbon-kukkereket.

Bükknagyapám jóban volt Albrecht főherceggel, ámbátor erről a főherceg, aki rengeteg elfoglaltságot és címet gyűjtött össze ötvenéves korára, tagja volt mindenféle hadi akadémiának és bajtársi szövetségnek, titkos tanácsnak és tanácstalan titkárságoknak, ezekről persze bükknagyapámnak fogalma sem volt, miként Albrecht főherceg előtt is teljeséggel közömbös és ismeretlen volt az én régi fából faragott rokonom.

Ámbátor – mintha ezt már korábban is használtuk volna – a tényálladék önmagában egyáltalán nem képezett leküzdhetetlen akadályt, feneketlen szakadékot, hiányérzetet vagy elidegenítő távolságot kettejük között, Albrecht főherceg a Palást közben – egy Habsburghoz illik a palást, és van is mit palástolni történelmünkben, hogy mást ne mondjak, az öncélú kivégzéseket, vallásháborúkat, zabigyerekeket és zabszemeket a császári fenékben egy-egy hadüzenetet követően – odafordult Bükkössy nagyapámhoz, aki asztalos volt a Pintyi közben, ez meg hozzánk illett, minekünk ugyanis közünk volt minden pintyhez, rigóhoz, fecskéhez, gólyához, szerettük a természetet, nagyapám kiterjesztett izmos ágain rengeteg madár fészkelte tavasztól őszig, és védtük is, amíg lehetett az erdőirtásoktól, szóval majdnem-őfelsége azt kérdezte, persze németül: „Melyiket kéhred, kéhlek alássan?”

Ekkor elődöm, őszám és példaképem rámutatott a legnagyobbra, amelyet a custozzai csatában zsákmányolt a főherceg egy sehonnai ír önkéntestől, ugyanis az öregem nem volt szerény, és nem elégedett meg a közép-szerrel meg a lejárt gyógy- és tornaszerekkel. Felemás korlátan egyszer nyert

egy felemás kínai–japán tornacipőt. De ezt most kihagynám, ugyanis nagyon mesze vezetne, amit még Albrecht főherceg kölcsönkért messzelátója sem fogna be.

Nagyszerű műszer volt, hétlencses, tükrös, igazi célkeresztes mikroskóplás, kihúzható másfél méterre, sárgarézből készült a foglalata, elefántcsontgyűrű tartotta a szemmel érintkező lencsét, a bekukucsot, és palástján ott ékeskedett a német precíziós műszerek főfelügyelőjének hitelesítési pecsétje Graf von Zeiss portréjával.

A lencses távcsövek testesítik meg a távcsövekről alkotott hagyományos képet. Mivel ezek a fénytörés (más szóval: *refrakció*) elvén működnek, *refraktorok*nak is hívják őket. Leképezésük a fénytörésen alapszik: a tárgylencse (objektív) a párhuzamosan érkező fénysugarakat megtöri, és a lencse mögötti fókuszpontban egyesíti. A képet a szemlencsén (okuláron) át szemléltethetjük. A leggyakoribb refraktorok átmérője 5–15 cm, fényerejük leggyakrabban $f/8 - f/15$. Hátrányuk a leképezés többféle optikai hibája: például a szférikus aberráció (gömbi hiba), a kromatikus aberráció (színhiba), kóma hiba (az optikai tengelytől távolabbi pontok képe nem gömbszimmetrikus, hanem almamag alakú folt), asztigmatizmus (az optikai tengellyel nem párhuzamosan érkező fénysugár fókusza nem pontszerű), diffrakciós hiba (elhajlási hiba; a fényes pontok képe nem pontszerű) diffrakció a távcső kerek belépő nyílásán (a kép egy folt, körülötte egyre halványabb gyűrűkkel), diffrakció a távcső segédtükrét tartó négy rúdon (amitől a csillagok négyágúaknak látszanak) satöbbi, satöbbi.

Ide kellett iktatnom, mert bükknagyapám hiába magyarázta nekem, sehogya sem értettem a fizikát, azóta se nagyon, és az aberrációkról az jutott eszembe, amikor apám orvosi könyveiben olvastam a nemi eltévelyedésekről, bár úgy gondoltam először, hogy ez olyan, mint amikor eltévelyedik a kezem a pad alatt, és hozzáér Bölcseszku Mimi térdéhez, és akkor ő figyelmeztetőleg él egy rúgással, mondván, hogy el vagyok tévedve, vagyis aberrálok, ezért titokban, amikor az öreg nem vette észre, nagyokat röhintettem.

Szóval feltétel nélkül csodáltam, ámuldoztam, el-elvettem nagyapám bükkfa íróasztalának bal fiókjából, ahol speciálisan kiképzett fészke volt, és folyton meg akartam nézni, mi van a Hold túlsó oldalán, ha ott is van egy holdbéli kutya, de nagyapám azt mondta bükkfalnyelvel, te buta, ez csak földi megfigyelésekre alkalmas.

Például?, kérdeztem nem minden szemtelenség nélkül.

Például elmehetünk egy jó kis hadgyakorlatra, és megcsodálhatjuk az ostromgépeket és harci szekereket, hajítógépeket és ostromlétrákat. Éppenséggel a páncélzat sem unalmas. A légió felvonulása egyenesen szenzációs. Vagy kimehetünk megnézni a vízibolhák parádéját, esetleg a tonhalak rajzása sem érdektelen a víz alatt. Mert ez a távcső vízhatlan, a haditengerészet számára rendszeresített. Ebbe beletörődtem. Nem is tehettem egyebet, mert a házunkból nem sok kilátás nyílt a haditengerészetre, ugyanis távol lakunk a tengertől, és csak kétévente egyszer utaztunk el Albrecht főherceg nyaralójába az Adriára, amely Trau és Sibenik között fekszik valahol a horvát horizont szélén. Nagyapám ilyenkor kitararít, megtisztítja az ablakokat, amelyek délkeletre néznek jobbra, beereszti viasszal a tölgyfapadlót, megjavítja a barokk ereszcatornát, amit Albrecht főherceg egy velencei szefárd zsidótól kapott, mert volt valami peres ügye azzal az emberrel, és a bíróság neki ítélte a barokk ereszcatornát. Megerősíti a spalettákat, kimossa a napernyőket, és szellőztet. Mire mi megérkezünk, már a szalon asztalán fekszik a távcső, a távcsőben a horizont és a csodás tájkép, tenger és öböl, sziklaszirt, ahonnan a szolgálatos öngyilkosok rendszerint fejest ugranak a másvilágba, ami sajnos már nem látható a távcsővön keresztül, akármennyire is igyekszem fénytörést produkálni vagy megaberrálni a fókusz távolságot. Lehet látni nőket, pálmákat, romokat, fehér házakat, az ókort és pofokodó képviselőket, unatkozó angolokat kockás pokrócra bugyolálva, mintha kockás töltelékeket tenne ki anyám a karácsonyi ebéd helyett a homokba, töltött káposzták fekszenek egymás mellett a látóhatár széléig, bár nem hiszem, hogy az angolok ennének efféle balkáni borzalmakat; láthatjuk a derék és szorgos horvát halászokat, akik tele hálóval térnek vissza a tengerről, vidám kis dallal az ajkukon, ahogyan ezt a világ összes horvát és nem horvát olvasókönyvei ábrázolni szokták. Csak meg kell ragadni a távolblátót, és egész nap nézheted vele a világtájakat, a fürdőzőket és azokat az izomrigókat, lúdtalpas sármányokat, hústornyokat, akik egész nap sütkéreznek, a vízbe nem mennek, ugyanis úszni nem tudnak, a partról bekibálnak a vízben élvezkedőknek, beszélnek, valószínűleg trágárságokat, amelyek horvátul éppenolyan vérmesek, mint ahogyan Albrecht főherceg szokott káromkodni, ha a hadgyakorlat vagy a hadjárat, akarom hangsúlyozni, a felcúg balul üt ki, nem találja a kedvenc kukkerét, amit ugyan nem adott oda nagyapám rokoni kiterjesztésének, nincs a helyén a kutyakorbács, pedig emlékszik pontosan, a XIV. Lajos-asztalkán hagyta, miután kijelentette, hogy *Austria felix non captat muscas*, vagyis nem paktál az oroszokkal.

Egyébiránt rettenetesen pedáns, kicsinyes, a kiszórt őrölt kávé és kukoricadarát képes szemenként összeszedni, és az eredeti halmaz rendje szerint rekonstruálni a hadállást, a konyhában a rend már-már példaértékű, az összes osztrák–magyar példatár közölte annak idején, emlékeztet a győzelmi felvonulásokra, a nagy parádéokra, amelyeknek minden részlete centiről centire ki van dolgozva, mint újévkor a Radeckzy Marsch. Albrecht főherceg nagyon pikkelt egy időben Radeckzyra – nagyapám aztán kibékítette őket a Volkstheater egyik matinéján, amikor a zenekari árokban hasaltak, és várták az ellenséget, és Johann Straussra is dühös, hogy miért Radeckzy Marsch és miért nem Albrecht-induló, amikor ő még soha el nem vesztett egy csatát sem a zöld terepasztal mellett. De akkor is.

Különben iszonyatosan sokáig nézhetsz a távcsőbe, megfordíthatod, és akkor eltávolodsz mindentől, kicsi lesz és jelentéktelen, mint az egész rövidített történelem Custozzától Verdunig és Manzikertől a Tornakertig. Azután visszacsusszanhatsz a nagyapám karosszékebe, és rettentő sokáig elmélkedhetsz a távcső csodáin, sőt a naplementét is láthatod, és a csillagok is közelebb suhannak el, szinte az arcod előtt. Ha nagyon érzékeny a bőrd, még a forgás keltette szellőt is érezni véled az arcodon.

Albrecht főherceg lánya halála után – egy tűzvészben pusztult el – begubózott, feleségének bátyja az örület szélén egyensúlyozott a bajor királyi palotában, s hogy jobban lássa a történeteket Bécsből, keresni kezdte azt a messzelátót, azt az optikai csodát, amit Bükknagyapámnak adott kölcsön egyszer régen a Palást közben, miközben felfelé kaptattak a vár felé, vagy lefelé ereszkedtek a Szentgyörgy térre. Már ez sem volt teljesen világos, nyugtalanította a sógora, de még inkább nyugtalanította, hogy a memóriája már nem a régi, felejt, kihulltak fejéből ellenségeinek a gáztettei, csak arra emlékezett, hogy egyszer Bécsben Napóleon hozott a mamának egy csokor páрмаi ibolyát vagy sajtot, mindegy, fő, hogy illatozott, és nem emlékezett, hogy hová tette azt a nyavalyás tengervízmentes távcsövet.

Behívta szárnysegédjét, aki előzékeny szárnycsapásokkal ért földet a szalon közepén, és megkérdezte tőle, hol a p...ban van a legjobb látcsöve.

A segédszárny azonban csak rebbenni tudott, hiszen még nem is élt akkor, midőn nagyapám Bükkszádról és Albrecht főherceg a Palást köz hermelinprémes macskaköveit tapodta, és őszám, elődöm, mesterem kölcsönkérte a kuksit. Értetlenkedve állt, hüledezett von Raucher, már-már jégcsappá lett, amikor Albrecht főherceg memóriája egy pillanatra feltisztult. Tél volt, metsző hideg, kristályos lég és zúzmarás zenei aláfestés.

Mondja, fiam, kérdezte leereszkedő nyájassággal, ahogyan csak a született főhercegek tudnak alábocsátkozni a ranglétra genetikus magaságából – mond magának valamit az a földrajzi tájegység, hogy Pintyi köz? Tökéletes magyarsággal ejtette ki, holott nem tudott és nem is akart megtanulni az ázsiaiak, a Monarchia szegényebbik felének nyelvén. Elég volt neki, amíg a Magyarország főparancsnoki tisztségét volt kénytelen betölteni. Szerencsére, közbejött a krími háború.

Mindig jól jön egy krími, mondta nagyanyám, miközben egy percre felnézett a Tolnai Világlapjából, rendszerint félreértve a helyzetet.

A szárnyaló segéderő tüsténkedve a csász. kir. titkosított wyckypaedia fölé hajolt, beütötte a Pintyi köz nevét, de nem volt találat. Mindenféle egyebet ajánlott a fontoskodó kémhálózat: Pintye Gligort, a Habsburg Pintyőke hidat a Szamoson, szemben a sétatéri színpalotával, Piczege Pórecz szefárd kötéláncos és tilinkóművészt, a Pityiri Palkó rombolót az Adrián...

Bükkbéli nagyapám pedig csak annyit mondott a világháború után – éppen Trianonban sétált Clemenceau-val karonfogva, elvégre évtársak voltak az orvosi egyetemen, csak nagyapámat jobban érdekelte az asztalosmesterség, mint a csontvázak. Ki is maradt.

Tudod, Zsorzs, mondta váratlanul az öreg, szándékosan nem adtam vissza neki a távcövet, ugyanis ha egy kicsit ügyesebben forgatod a keresőjét, a jövőt meglepően tisztán láthatod. Nos, én láttam, rettenetes volt. Nem volt szívem elkészeríteni szegény Albrecht főherceget.

És a mi jövőnk milyen? – kérdezte reménykedve George C. De nem felelt senki sem, nagyapámat ugyanis elnyelte a korhadó tizenkilencedik század végleg és nyomtalanul. Clemenceau pedig ott állt teljesen egyedül a 40. és az 53. miniszterelnöksége után. Már erősen alkonyodott a XX. században is. Gömbszimmetrikusan.